

Motion till riksdagen
2011/12:Ju334

av Lena Olsson m.fl. (V)

Kriminalvården

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Motverka sysslösheten.....	2
4	Ge alla intagna möjlighet till grundutbildning.....	3
5	Genomför normaliseringsprincipen fullt ut.....	4
6	Inför villkorlig halvtidsfrigivning för förstagångsdömda	5
7	Inför en fångombudsman.....	5

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en utredning bör genomföras med syftet att ta fram förslag för att motverka sysslolösheten inom kriminalvården.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla intagna inom kriminalvården ska ges möjlighet till studier minst till gymnasienivå.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samverka med SKL i fråga om att utveckla normaliseringsprincipen inom kriminalvården.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa villkorlig halvtidsfrigivning för första gångsdömda.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en fångombudsman.

3 Motverka sysslolösheten

Ett av de största problemen för intagna inom kriminalvården är den utbredda sysslolösheten. Att dag ut och dag in inte ha någon vettig vardag eller vettig daglig sysselsättning är skadligt och leder inte sällan till såväl ordningsstörningar som depressioner och svårigheter att ta itu med rehabiliteringsplanering. I värsta fall kan bristen på vettig vardag leda till mycket allvarligt självskadebeteende. I detta avseende skiljer sig inte personer som är intagna i kriminalvården från andra men den beskurna friheten som kriminalvård innebär ställer större krav på omgivningen än annars.

På anstalter runt om i landet pågår verksamhet som innebär att de intagna i större omfattning får ta ansvar för drift och egna dagliga behov. Det kan röra sig om måltidsplanering, matlagning, tvätt och disk. Det kan låta trivialt men är ett viktigt sätt att skapa en normalitet och gynnar återanpassning i samhället. Dessa exempel bör spridas i så stor omfattning som möjligt. Samtidigt är det kanske ännu viktigare att ha ett jobb eller en utbildning att gå till som är avgörande för den verkliga rehabiliteringen. Konkurrensen om enklare legoarbeten som tidigare ofta varit grunden för sysselsättningen inom kriminalvården är i dag hård. Därför måste alla goda exempel tas till vara. Initiativ och lyckade exempel måste spridas. Det finns i dag anstalter med såväl utökade möjligheter till självförvaltning som exempelvis djurhållning. Det är bra.

Sysslolösheten är alltså ett stort problem och det blir inte mindre med tiden. Det är hög tid att kriminalvården tar i med alla medel för att komma till rätta med problemet. Det ska påpekas att det råder sysselsättningsplikt för den intagne i kriminalvården men det finns ingen plikt för kriminalvården att tillhandahålla sysselsättning. Regeringen bör i regleringsbrevet till kriminalvården eller på annat sätt ge i uppdrag att ta fram en nationell strategi för att

alla personer som har möjlighet att delta i någon form av relevant sysselsättning ska ges möjlighet till det. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4 Ge alla intagna möjlighet till grundutbildning

Att de intagna inom kriminalvården har lägre utbildningsnivå än befolkningen i genomsnitt är väl känt. Detta faktum har slagits fast i ett antal genomlysningar av statistik som kriminalvården tagit fram om fångarnas levnadsförhållanden. Vänsterpartiet tycker att alla människor i Sverige har rätt till en fullgod grundutbildning till att börja med. Det är samhällets ansvar att ge förutsättningar för var och en att tillgodogöra sig den. Utan grundutbildning är det väldigt mycket svårare att få arbete och för den delen omöjligt att studera vidare. Det gynnar den enskilde och det gynnar samhället. Att personer som befinner sig inom kriminalvården inte har grundläggande utbildning måste alltså vara en prioriterad uppgift att rätta till.

Det finns anstalter runt om i landet som satsat stort på utbildning. Det är bra, men en generell rättighet för intagna att kunna genomföra studier är inte på långa vägar nära. Självklart måste kriminalvården också inse att intagna med ofullständig skolgång bakom sig har skäl till detta och att dessa skäl också kan ha bäring på det faktum att den intagne hamnat i den situation där han eller hon befinner sig. Inte sällan handlar det om inlärningsproblem, koncentrationssvårigheter och liknande. För många som kanske levt ett ganska slitsamt liv med såväl droger som kriminalitet har dessa symptom snarare förstärkts än mildrats. Det krävs alltså extra stora insatser för att hjälpa den enskilde.

I dag bedrivs undervisningen i vanlig lektionsform med komvuxlärare i viss mån men i stor utsträckning är den intagne hänvisad till att studera på egen hand. För en person som har en misslyckad skolgång bakom sig blir detta naturligtvis dubbelt så svårt. För att ge såväl ekonomisk utväxling av de satsningar som görs som bästa möjliga förutsättningar för den enskilde att lyckas behöver studiemiljön bli mindre torftig och mer utvecklad. Det kan handla om mer satsningar på studieteknik, hjälpmedel och inte minst läxhjälp.

En del anstalter har också satsat på yrkesutbildningar. Dessa utbildningar är mycket populära och ger ofta goda möjligheter till jobb efter avtjänat straff. Det är förstås en mycket god investering i framtiden eftersom möjligheten till ett jobb klart minskar risken för återfall. Det bör skapas fler platser för yrkesutbildning inom kriminalvården.

Vänsterpartiet anser att en grundutbildningsgaranti och möjlighet till yrkesutbildningar för intagna i kriminalvården är en mycket viktig satsning, såväl ur ekonomisk som mänsklig synvinkel. Kriminalvården ges i uppdrag att ta fram en grundutbildningsgaranti för intagna i enlighet med det i motionen anförda. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

5 Genomför normaliseringsprincipen fullt ut

Den moderna kriminalvården bygger, i teorin, på den så kallade normaliseringsprincipen. Det innebär att verkställigheten både i teori och praktik ska syfta till och organiseras så att en anpassning till livet utanför anstalten blir så enkel som möjligt. Det förutsätter att kriminalvården och relevanta instanser i samhället utanför samverkar. Så fungerar det inte i dag.

I stället är risken stor att den intagne står längre från samhället när han eller hon står i begrepp att lämna anstalten än innan. En intagen som har haft en bostad kan ha fått stora hyresskulder samtidigt som han eller hon förlorat sitt kontrakt och därmed är bostadslös. Det finns inga upparbetade relationer med relevanta myndighetspersoner som socialtjänst och arbetsförmedling, och när den frigivne står där med sin plastpåse, bussbiljett och en mängd skulder och skam att ta sig igenom är steget att själv uppbeta dessa kontakter nästan övermänskligt.

Många intagna har också trasiga familjebilder att ta itu med. I normaliseringen ska också ingå att i största möjliga mån bearbeta och bygga upp kontakter med barn, föräldrar och andra anhöriga. Det är en mycket viktig del av rehabiliteringen. Att skapa möjligheter för detta är mycket viktigt. Kriminalvården har också lagt ner mycket kraft på att arbeta med föräldraskapet, framför allt för manliga intagna. Det är bra men mycket arbete kvarstår. Detta gäller inte minst mammor som inte sällan har sina barn placerade i familjehem eller liknande. Här är det oerhört viktigt att normaliseringsprincipen gäller och att ett umgänge kan upprätthållas, vilket kräver samverkan mellan kriminalvården, den placerande myndigheten, familjehemmet och den intagna.

Ett annat problem för att upprätthålla normaliseringsprincipen är att personalen inom kriminalvården ofta inte är utbildad för den typen av kontakter. Kontaktpersonerna som har huvudansvaret för planering och genomförande jobbar ofta på schema, vilket kanske innebär att han eller hon jobbar kontorstid var tredje vecka. Detta minskar ytterligare möjligheterna till kontinuitet i kontakter med samhället utanför anstalten. Vänsterpartiet har länge förordat en möjlighet till specialisering till kriminalvårdare inom socialhögskolan, vilket såväl skulle öka statusen på yrket som ge bättre förutsättningar för att förverkliga normaliseringsprocessen. Dessutom bör andra yrkesgrupper, såsom psykologer och medicinsk personal, i större utsträckning arbeta direkt med klienterna.

Som nämnts ovan är normaliseringsprincipen i teorin bärande för den normala kriminalvården. Detta till trots är det mer ord än handling. Att genomföra normaliseringsprincipen fullt ut skulle innebära att den i dag dåligt fungerande utslussningen skulle kunna bli mycket bättre och ge människor som varit föremål för kriminalvård en verklig chans till ett vettigt liv efter avtjänat straff. Vänsterpartiet anser att det är dags att ta nästa steg och utveckla bindande avtal med kommuner och de aktuella samhällsinstanserna. Regeringen kan på egen hand initiera samverkan mellan sina myndigheter, såsom Arbetsförmedlingen och kriminalvården. Kriminalvården bör få i upp-

drag att söka samverka med SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) för att förbättra samverkan kring de intagna i kriminalvården i enlighet med normaliseringsprincipen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Inför villkorlig halvtidsfrigivning för förstagångsdömda

Att under alltför långa tider vara föremål för den isolering som kriminalvård innebär är skadligt och ska om möjligt undvikas. Detta gäller i synnerhet för unga personer som begått sitt första brott. Ibland är det naturligtvis ändå nödvändigt att så sker. Vänsterpartiet anser att om ordentliga utslussningsåtgärder sker tillsammans med en satsning på frivården bör i förlängningen kriminalvården återgå till det system för halvtidsfrigivning som tidigare fanns. Detta för att undvika de skadliga effekter som finns av långvariga fängelsestraff och för att förbättra utslussning.

I dag är dock inte kriminalvården förberedd för det extraarbete som krävs av förberedelser och inte heller är frivården dimensionerad för detta. Därför anser vi att man i ett första steg bör införa villkorlig halvtidsfrigivning för förstagångsdömda. Förstagångsdömda är mer påverkbara och möjligheterna för att klara sig i ett liv utanför kriminalvården är bättre. Vänsterpartiet anser att en stor del av de minskade kostnaderna som denna reform innebär ska användas till förstärkningar i utslussningsarbetet. Utöver det bör en besparing på kriminalvården om 300 miljoner kronor kunna göras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Inför en fångombudsman

Det finns i dag en mängd internationella konventioner som reglerar förhållandena på fängelser och häkten samt skyddet för mänskliga rättigheter för interner. Dessutom innehåller vår grundlag flera rättigheter, vilka givetvis även gäller dem som sitter i våra fängelser.

Ett exempel på där det kan vara tveksamt om internernas grundläggande rättigheter respekteras gäller frågan om föreningsfriheten, som är en grundlagsfäst rättighet. När det gäller möjligheten att bilda förtroenderåd på våra anstalter begränsas den i dag till att gälla enskilda avdelningar i stället för att gälla hela anstalten, vilket oftast är en förutsättning för att man ska kunna driva sina krav med någon som helst kraft. Ordningen med små förtroenderåd innebär också att de synpunkter som internerna vill framföra vanligtvis får framföras till avdelningschefen i stället för anstaltsledningen. Detta är en dålig ordning. Det som anförs som skäl för denna ordning är säkerhetsfrågor och att man vill förhindra kommunikation mellan avdelningar och vissa indi-

Fel! Okänt namn på

vider. Vänsterpartiet anser att det är tveksamt om det verkligen är möjligt att på detta generella sätt inskränka en av de viktigaste grundlagsfästa rättigheterna. När det gäller fångarnas nationella förtroenderåd kringskärs möjligheterna till organisering totalt.

Det måste finnas en kontinuerlig tillsyn när det gäller att fångars rättigheter ska upprätthållas. Det är ibland en svår uppgift att göra dessa avvägningar. Bedömningen av när säkerhetskälen är på en sådan nivå att man kan göra undantag från rättigheterna är svår. I dag är det Justitieombudsmannen som är den som har det yttersta ansvaret för att fångars mänskliga rättigheter respekteras, men det är inte tillräckligt. Det behövs någon som aktivt kan arbeta för både interner, anstaltsledningarna och Kriminalvårdsstyrelsen.

I Storbritannien har det införts en fångombudsman som arbetar med dessa frågor. Det har fått mycket positiva effekter för internerna, men även för anstaltsledningarna, och har bidragit till en bättre fungerande verksamhet för alla parter. En fångombudsman bör införas även i Sverige. För att finansiera denna reform överförs 5 miljoner kronor från kriminalvården till en fångombudsman 2011 och 10 miljoner kronor år 2012 och framåt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 3 oktober 2011

Lena Olsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Marianne Berg (V)

Eva Olofsson (V)